

چکیده

عرفان منشی است که درباره‌ی روابط انسان با خدا، جهان و خود انسان پرداخته در حالی که اخلاق به روابط انسان با انسان‌های دیگر مربوط است. اخلاق را می‌توان مجموعه‌ای از فضائل و رذایل دانست که به انجام یا پرهیز از آن‌ها توصیه شده؛ مفاهیمی چون راستی، درستی، عدالت، عفت، احسان، انصاف، کبر، غرور، حسد و ... از جمله مواردی است که در علم اخلاق به آن‌ها اشاره شده است. اخلاق و عرفان در ادبیات فارسی بسیار مورد توجه قرار گرفته، که تحقیق درباره‌ی آن‌ها می‌تواند ما را با خصوصیات اخلاقی گذشتگان و درک آنان از اصول اخلاقی آشنا کند. این پژوهش با هدف بررسی مقایسه‌ای مولفه‌های اخلاقی در سه کتاب کشف‌المحجوب هجویری، مرصاد العباد نجم‌الدین رازی و رساله‌ی قشیری، با روش توصیفی-تحلیلی پرداخته و در دو بخش اخلاق ذمیمه و پسندیده مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج نشان داد که هر سه کتاب در مورد اخلاق و انواع آن سخن گفته‌اند اما در این میان، رساله‌ی قشیری، بیشتر از دو کتاب دیگر به این مقوله توجه داشته است. همچنین دو کتاب کشف‌المحجوب و رساله‌ی قشیری با بیان داستانی و ذکر حکایات مختلف به صورت غیرمستقیم به مضامین اخلاقی پرداخته‌اند اما در مرصادالعباد، به صورت مستقیم و لحنی پندآموز به این مقوله توجه شده است. بیشترین تأکید مولفان به کتاب مذکور در زمینه‌ی اخلاق، بر پرهیز از حسد و کبر و همچنین قناعت کردن و صبر بوده است.